

Onze onsociale onzekerheid [naar index]

06-04-2011 - Dirk De Bièvre - de morgen

Een kritisch artikel over onze sociale zekerheid. Dit is goed, want de toestand is ernstig. We volgen de schrijver op een aantal punten maar op andere niet. Zijn voorstel is al lang gedeeltelijk uitgevoerd. Maar het probleem is niet opgelost.

Hierna geven we de volledige tekst zoals verschenen in De Morgen. Tussendoor maken we een aantal kanttekeningen. (Genummerd en herkenbaar in cursieve tekst.) Geen kanttekening betekent niet noodzakelijk dat we het met de schrijver eens zijn.

De onenigheid tussen de twee grote Belgische vakbonden (DM 2/4 en 4/4) verbergt een veel fundamenteeler conflict, betoogt Dirk De Bièvre. 'De Belgische sociale zekerheid is niet bijzonder sociaal en al helemaal niet zeker'. De Bièvre is professor Internationale Politiek en Internationale Politieke Economie aan de Universiteit Antwerpen.

De Belgische werkgeversorganisatie, het Verbond van Belgische Ondernemingen (VBO), en de drie grote Belgische vakbonden sloten onlangs een akkoord over de toekomstige lonen in een nieuw interprofessioneel akkoord, maar een deel van hun achterban volgde niet. Daar kwam dan bij dat de christelijke vakbond ACV-CSC een gematigde tegenkanting probeerde te organiseren, terwijl de socialistische vakbond ABVV-FGTB de militante lijn propageerde, nog begeleid door een opstootje over hoe je aan ledenwerving mag doen. De huidige publieke onenigheid tussen de twee grote Belgische vakbonden verbergt evenwel een veel fundamenteeler politiek conflict, zowel over het beleid als over de instellingen. België verkeert in een existentiële regimecrisis die diepe institutionele oorzaken heeft. *Tot zover kunnen we volgen.*

De huidige Belgische sociale zekerheid is niet bijzonder sociaal (1) en al helemaal niet zeker (2) .

(1) De Belgische sociale zekerheid is globaal genomen behoorlijk sociaal. Hiervoor verwijzen wij naar een belangrijke indicator: het verschil in armoederisico vóór en na de sociale overdrachten. In 2007 zou vóór de overdracht van de sociale uitkeringen 28 % van de Belgische bevolking onder het armoederisico vallen; in de EU 26 %. Na de overdracht van de sociale uitkeringen was dit 15 % in België; in de EU 17 %. De sociale zekerheid verbetert de sociale bescherming dus aanzienlijk en zelfs iets meer dan gemiddeld in Europa. Toegegeven, dit is zeker geen geweldige prestatie en in ieder geval is onze sociale zekerheid niet zo goed als men ons wil laten geloven.

Beoordelingen over de Belgische sociale zekerheid gaan echter over kunstmatige gemiddelden van zeer uiteenlopende feiten. Op die manier worden de echte problemen van de mensen weggemoffeld. In Vlaanderen ligt het armoederisicocijfer op 11%, in Wallonië op 19 % en in Brussel op 28 %. Voor bijna alle indicatoren m.b.t. de sociale bescherming staat Vlaanderen rond de vijfde plaats in de lijst van 27 EU-landen. Het is dank zij de gunstige cijfers voor Vlaanderen dat België meestal beter scoort dan het EU-gemiddelde. Volgens de nieuwste definitie van de EU armoede-indicator staat Vlaanderen in 2009 op de 2^e plaats.

Als wij beweren dat de Belgische sociale zekerheid "behoorlijk sociaal" is, dan is dat een gemiddeld oordeel over zeer uiteenlopende feiten. Binnen dit gematigd positief oordeel durven we wel stellen dat de werkloosheidsuitkeringen "te sociaal" zijn (voor uitkeringen die toch vooral moeten dienen om het gebrek aan inkomen tussen twee jobs te compenseren) en dat de pensioenen "niet sociaal genoeg" zijn.

(2) Tot hiertoe werden de voorziene uitkeringen uitbetaald. In die zin was onze sociale zekerheid "zeker". Wie naar de cijfers keek kon de onrustwekkende evoluties zien in drie takken: de werkloosheid, de ziekteverzekering en de pensioenen. Wie achter de

cijfers keek kon zien dat Wallonië en Brussel schromelijk tekort schoten in het leveren van een solidaire bijdrage en dat de tekorten in toenemende mate gefinancierd werden door belastingen, persoonlijke bijdragen in de ziekteverzekering en de transfers uit Vlaanderen.

Nu staat de vergrijzing voor de deur; eigenlijk is ze al binnen. De stijgende kosten voor pensioenen, ziekteverzekering en ouderenzorg, die al jaren in dikke jaarverslagen zijn voorspeld en berekend, zullen nu moeten betaald worden. Zonder enig vooruitziend beleid in de voorbije jaren. In dit perspectief is onze sociale zekerheid niet meer zeker.

Ook hier geldt dat het toekomstperspectief heel verschillend is naargelang het Gewest. Vooral Brussel heeft met zijn jonge bevolking en veel immigranten een heel eigen probleem. Vlaanderen heeft een groot probleem als gevolg van de vergrijzing. Wallonië heeft dat ook met enkele jaren vertraging.

Onze pensioenen, gezondheidszorg, en werkloosheidsuitkeringen zijn in veel te hoge mate afhankelijk van sociale bijdragen op lonen van loontrekkenden, en te weinig afhankelijk van algemene belastingen op consumptie en kapitaal zoals in veel andere Europese landen. (3)

(3) Wat zijn de feiten? De sociale bijdragen zijn bijlange niet voldoende om de uitkeringen te betalen. Concreet:

- In 2007 werden in het stelsel voor werknemers de genoemde uitkeringen plus de kinderbijslagen voor 71 % betaald met de sociale bijdragen en voor 29 % met algemene belastingen, genoemd staatstoelagen en alternatieve financiering.*
- In 2007 werden in het stelsel voor zelfstandigen (pensioenen, gezondheidszorg en kinderbijslagen) de uitkeringen voor 60 % betaald met de sociale bijdragen en voor 40 % met algemene belastingen, genoemd staatstoelagen en alternatieve financiering.*
- Aangezien ambtenaren in zeer grote mate betaald worden met belastingen die in de marktsector verdiend worden kan men stellen dat hun sociale uitkeringen bijna 100 % afhankelijk zijn van de algemene belastingen.*

AK-VSZ heeft een andere visie op de sociale zekerheid. Wij stellen voor om een onderscheid te maken tussen de arbeidsgebonden sociale uitkeringen (werkloosheid, arbeidsongevallen, beroepsziekten en pensioenen) en de algemene persoonsgebonden sociale uitkeringen (kinderbijslagen, gezondheidszorg en sociale bijstand). De eerste groep moet 100 % gefinancierd worden met sociale zekerheidsbijdragen. Het beheer hoort toe aan de sociale partners. De tweede groep moet 100 % gefinancierd worden uit de algemene middelen. Het beheer hoort toe aan de Gemeenschappen.

Dit status quo is niet goed en heeft een hoge maatschappelijke kost. De instituties die het systeem momenteel beheren hebben er wel voordeel bij. (4)

(4) De voordelen noemen zou duidelijker zijn. De bedoelde instituties hebben onmiskenbaar een zeer grote historische verdienste in de opbouw van ons stelsel van sociale zekerheid.

Er zijn echter belangrijke vragen, zoals:

- a) zijn de taken en verantwoordelijkheden, inbegrepen de financiële, goed verdeeld?*
- b) moeten de instituties soms geen tegengestelde belangen dienen? Bij werkloosheid en geneeskundige verzorging zitten de belangengroepen in een zelfbedieningssysteem op kosten van de gemeenschap. Dit is een vorm van slecht bestuur. (Als de auteur dit bedoelt, dan volgen we hem.)*
- c) kan het niet efficiënter?*
- d) kan het niet doeltreffender?*

In het voorstel van AK-VSZ zijn de sociale partners integraal verantwoordelijk voor het loonbeleid en de arbeidsgebonden sociale risico's die eigen zijn aan een

afhankelijke arbeidsrelatie. Zowel op korte als op lange termijn. Zowel voor de uitgaven als voor de financiering ervan. Binnen een globaal kader dat door de gemeenschap bepaald wordt zijn zij autonoom, zonder inmenging van de regering. Praktisch vertaald: zij bepalen de bruto lonen, de inkomensspreiding, de voorwaarden en de hoogte van de werkloosheidsvergoedingen, idem voor de arbeidsongevallen, de beroepsziekten en de pensioenen. Zij bepalen dus ook de hoogte van de sociale bijdragen die nodig zijn om het geheel van deze sociale risico's te financieren. Er is maar één financieringsbron: wat de ondernemingen verdienen door concurrerend te werken. Daar hebben werknemers en werkgevers dezelfde belangen. De verdeling van de koek zal altijd een twistpunt zijn. Aangezien ze elkaar nodig hebben, zullen ze elkaar wel vinden.

Qua koopkracht zijn de Belgische wettelijke pensioenen nu al bij de laagste van de hele EU, (5) hoewel onze vergrijzingsgolf pas goed gaat beginnen in 2013.

(5) Dit is inderdaad zo. Het werd enkele weken geleden nog eens bevestigd in een verslag van de OESO. De oplossing is echter even eenvoudig als logisch en doeltreffend: werken, werken, werken. Met meer mensen, langer en efficiënter. De pensioenleeftijd werd na W.O.II vastgelegd op 65 jaar. Toen was de gemiddelde levensverwachting 65 jaar. Ondertussen gaan de mensen vijf jaar langer naar school (prachtig), leven de mensen na hun vijftenzestigste nog 18 jaar en in 2050 wordt dit 22 jaar (prachtig). Bovendien leven de mensen steeds langer in goede gezondheid (schitterend). Een klein kind begrijpt dat het geen drama is, integendeel, om de pensioenleeftijd op 68 of 70 jaar te brengen. Duitsland en Nederland hebben heel voorzichtig de pensioenleeftijd al op 67 jaar gebracht ... in 2025. In België gebeurt er niets. Zelfs een commissie voor de hervorming van de pensioenen was niet in staat om voorstellen te doen. Onze minister van pensioenen is er wel in geslaagd om met zijn zatte kop in het parlement te gesticuleren over een wit boek en een groen boek. Wat een beleid, wat een niveau.

In de werkloosheidsverzekering rijden we met de handrem op: hoge bijdragen op lonen van de werkenden financieren in de tijd onbeperkte werkloosheidsuitkeringen, hoewel alle andere landen de ondersteuning van langdurig werklozen financieren uit hun algemene belastinginkomsten. (6)

(6) De werkloosheidsuitkeringen worden voor 29 % gefinancierd met algemene belastingen. Zie (3). Dit percentage verhogen, desnoods tot 100 %, draagt niet bij tot de oplossing van het werkloosheidsprobleem, noch tot de betaalbaarheid ervan. Als 50.000 vacatures niet kunnen ingevuld worden door 650.000 werklozen, dan is er een probleem. Een zeer ernstig probleem, van arbeidsgeschiktheid en arbeidsbereidheid. Twee totaal verschillende dingen. Het systeem van onbeperkte werkloosheidsuitkeringen en gelijkgestelde dagen bij de pensioenberekening is niet stimulerend om naar werk te zoeken. Met verhoogde kinderbijslagen nog minder. Maar als die vacatures ingevuld worden, blijven er nog 600.000 werklozen over. Het probleem van de werkloosheid is in de eerste plaats het gevolg van het gebrek aan ondernemers en tewerkstelling. Iets waar we ook in Vlaanderen last van krijgen. Heel het domein van de werkloosheid is een schoolvoorbeeld van het vervalsen van de Belgische problemen door het gebruik van gemiddelden die de grote verschillen tussen de Gewesten verbergen en waardoor de echte problemen van de mensen niet gesteld worden, laat staan opgelost. De grote werkloosheid in Brussel en Wallonië heeft ook als gevolg dat de Vlamingen er 25 en 31 % van de werkloosheidsuitkeringen betalen. Of een transfer van 1,5 miljard per jaar.

In de gezondheidszorg betaalt de Belgische patiënt nu al meer dan een vierde van de kosten uit eigen zak, slechts beperkt door eenzelfde maximumfactuur voor arm en rijk, (7) een situatie die ondenkbaar is in een land als Duitsland, waar ik lang gewoond heb.

(7) De maximumfactuur is niet dezelfde voor arm en rijk. Afgezien van de sociale MAF, bedraagt de maximumfactuur 450 € tot een netto belastbaar gezinsinkomen van

16.457 €. Naargelang de inkomensschijf stijgt de maximumfactuur tot 1.800 € voor netto belastbare gezinsinkomens van meer dan 42.616 €.

De zogenaamde sociale partners, de vakbonden en werkgeversorganisatie VBO, houden mordicus vast aan een systeem dat de sociale zekerheid hoofdzakelijk financiert door bijdragen op lonen, (8) omdat zij dit huidige systeem zélf kunnen beheren buiten het parlement om. (9)

(8) zie (3) en zie verder onder (10)

(9) de onder (3) genoemde staatstoelagen en alternatieve financiering worden opgenomen in de federale begroting en de overdrachten naar het Globaal Beheer van de sociale zekerheid worden jaarlijks door het parlement goedgekeurd. Voor 2011 is 26,7 miljard voorzien. Een bedrag dat bijna zo groot is als het totaal bedrag dat via de financieringswet naar de Gewesten en Gemeenschappen gaat. We hebben in de voorbije maanden in de talrijke Vlaamse kwaliteitskranten tot vervelens toe moeten lezen dat de federale overheid dreigt failliet te gaan door deze financieringswet.

Het zou dus een vorm van goed bestuur zijn als de vertegenwoordigers van het volk bij een overdracht van 26,7 miljard aan de sociale zekerheid een dikke vinger in de pap zouden hebben. Het zijn echter niet de sociale partners die hen buiten houden. Als de politici de nodige wettelijke maatregelen nemen, dan is het zo. Bijvoorbeeld 40 % van alle bestuursmandaten. Dat zou precies in overeenstemming zijn met het belang van de federale inbreng, zijnde 40 % van alle sociale uitkeringen.

Een grondige omschakeling op financiering uit algemene belastingen, geheven door het parlement, maakt arbeid minder duur en regulier werk attractiever. (10) In buurlanden zoals Duitsland, Denemarken, en Nederland gebeurt dit. In België gebeurt dit niet, (10) en zo verkommert er veel economisch, sociaal en cultureel kapitaal. Meer nog, de druk op de werkenden neemt enkel toe.

(10) De financiering van de sociale zekerheid met algemene belastingen (staatstoelagen en alternatieve financiering) is precies ontstaan om de (hoge) lasten op arbeid niet nog hoger te laten oplopen. Ook de substantiële RSZ-bijdrageverminderingen (6,4 miljard in 2010) pasten in dit beleid. De "grondige omschakeling" waar de professor nu voor pleit is exact wat in de voorbije tien jaar gebeurd is. Met de gekende gevolgen. Het tekort in de sociale zekerheid is opgelopen van 9,6 miljard in 2001 tot 26,7 miljard in 2011. Dit laatste bedrag is al gelijk aan 60 % van de sociale bijdragen van werknemers en zelfstandigen.

Een ontlasting van de factor arbeid leidt tot een hogere werkzaamheidsgraad van de bevolking tussen 18 en 65 jaar, hogere wettelijke pensioenen dan die in België, en een toekomstvastere welvaartscreatie dan hier. Als de werkzaamheidsgraad stijgt, stijgt immers de toegevoegde waarde, en stijgen de algemene belastinginkomsten. Daarenboven heeft België nog steeds geen belasting op kapitaalwinsten op de beurs, en geen zware btw-verhoging op luxegoederen, zoals Denemarken. Dan laat je immers de Porsche Cayenne kopers vrolijk je ziekenhuisbedden mee betalen. (11)

(11) Wie een wagen koopt die tien keer zo duur is als wat Jan Modaal redelijk vindt, betaalt tien keer zoveel BTW. Een wagen waarop 30.000 € BTW moet betaald worden is dus een vrolijke bijdrage voor een paar ziekenhuisbedden.

De Belgische verzuilde zogenaamde sociale partners wensen geen echte omschakeling op een gemengde financiering. Zij zouden dan hun geprivilegieerde organisatorische positie moeten afstaan aan regering en parlement. Uit onmacht gaat de federale regering nu jaarlijks maar veel geld lenen om lopende uitgaven als pensioenen en uitkeringen te financieren. Dit beleid bezorgt enkel banken en rijke spaarders mooie interestinkomsten, is niet houdbaar, en is ondemocratisch omdat regering en parlement geen echt initiatiefrecht hebben. (12)

(12) Zie (3), (9) en (10).

Het conflict escaleert nu in wederzijdse blokkade omdat enkelingen in wat er rest van de vroegere volkspartijen CD&V en sp.a, cdH en PS, telkens door hun

vakbondsachterban worden teruggefloten, wanneer ze het parlement hierin meer zeggenschap willen geven.

In Vlaanderen, waar de werkzaamheidsgraad van de beroepsbevolking hoger is, vertaalt zich de weerzin over dit status quo in electoraal succes voor zij die zeggen: 'Als dit op federaal vlak niet kan worden hervormd omdat een minderheid deze hervorming blokkeert, dan wensen wij autonomie.' (13)

(13) Wij zijn het hiermee eens, maar helemaal niet om de genoemde reden. De hervorming die de professor voorstelt, namelijk de "omschakeling op een gemengde financiering" bestaat al tien jaar (zie 10). De ondraaglijke tekorten in de sociale zekerheid worden niet opgelost met een andere financieringswijze. Het is veel eenvoudiger: meer mensen langer aan het werk. Ook in Vlaanderen. Wij willen de problemen die zich in Vlaanderen stellen oplossen en hiervoor de volledige verantwoordelijkheid nemen. Een aantal instrumenten zijn al in Vlaamse handen. We willen over alle nodige middelen beschikken, inbegrepen het geld waar de Vlamingen voor werken. Hiervoor is een diepgaande staatshervorming noodzakelijk. Uiteraard gunnen wij aan Wallonië en Brussel dezelfde mogelijkheden. Ze zijn echter niet verplicht om méér te werken. Als ze aanvaarden dat de sociale uitkeringen dan ook veel lager zullen zijn. Maar ze hebben niet het recht om de Vlamingen in hun plaats te doen werken. Het geld is op.

Vroeger had de Belgische sociale zekerheid geen last van haar financieringsbasis. Nu leven we in een globale economie waar meer goedkope en laaggeschoolde (Chinese) werkkrachten met onszelf concurreren. Zoals andere landen het ons voordoen, betekent een ontlasting van de bruto lonen niet dat je de sociale zekerheid moet afschaffen. Het is een fabeltje van Belgische belanghebbende groepen dat het reduceren van de sociale bijdragen op lonen tot kaalslag en privatisering in de sociale zekerheid zal en moet voeren.

Onlangs lieten woordvoerders van 'de culturele sector' en bier-friet-leut-studenten zich verleiden tot manifestaties onder het motto 'Niet in onze naam' en 'Solidariteit maakt een cultuur groot'. Maar burgers en hun gekozen vertegenwoordigers doen er beter aan op hun hoede te zijn als grote machtsinstellingen de morele mokerhamer uit de kast halen om hun machtsprerogatieven te verdedigen.

P.S.

- 1. Veel meer Vlaamse wetenschappers zouden hun maatschappelijke rol moeten vervullen door o.a. deel te nemen aan het maatschappelijk debat.*
- 2. We sturen een kopie van deze Nieuwsbrief naar prof. Dirk De Bièvre en naar de redactie van De Morgen.*